

Dialogu i qytetarëve për dezinformimin në Ballkanin Perëndimor “Nga e rreme në kontroll”

Rreth projektit

Nga e rreme në kontroll (FFTC) është një projekt inovativ i drejtuar nga Missions Publiques në bashkëpunim me katër partnerë të rajonit të Ballkanit Perëndimor – Iniciativa e Re Sociale (NSI) në Kosovë, Iniciativat Qytetare në Serbi, Instituti për Demokraci, Media dhe Kulturë (IDMC) nga Shqipëria dhe Instituti ZIP nga Maqedonia e Veriut. Ky projekt financohet nga Zyra Federale e Jashtme Gjermane. Kjo iniciativë mbështet përkushtimin e Zyrës për të luftuar kërcënimet e dezinformimit, si dhe mbështetjen strategjike të Ballkanit Perëndimor në funksion të procesit të tyre të anëtarësimit në BE.

Raporti dhe rekomandimet e gjetjeve kryesore - Kosovë

Dialogu i qytetarëve për dezinformimin në Kosovë u zhvillua më **4 nëntor 2023** në Hotel Sirius në **Prishtinë**.

Coordinated by :

Supported by :

Në këtë aktivitet morën pjesë **63 pjesëmarrës**.

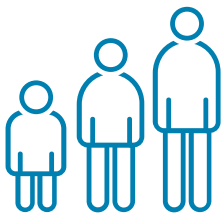
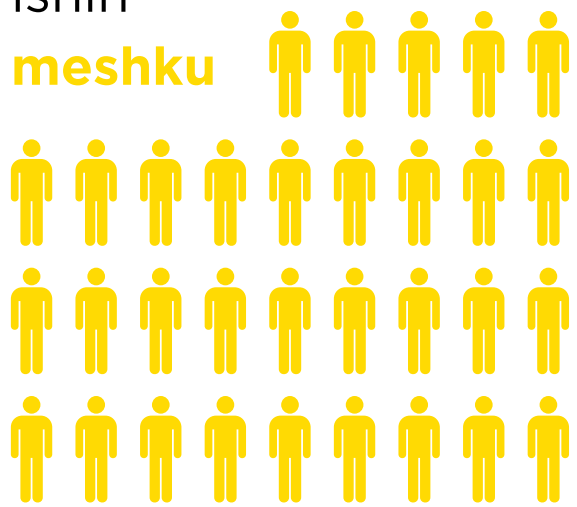
30

ishin
femra

33

ishin
meshku

38

mosha
mesatare e
pjesëmarrësve

13

prej **38** komunave në
Kosovë morën pjesë në
dialogun qytetar

Numri më i madh i
pjesëmarrësve të
përgjithshëm ishte nga
Prishtina, kryeqyteti
dhe komuna fqinje me
 shumicë serbe e
Graçanicë.

Temat dhe diskutimet

Të vetëdijshëm për rrezikun e dezinformimit, por pa mjete për të luftuar atë

Një karakteristikë e dallueshme e vërejtur te **pjesëmarrësit e rinj** është një këndvështrim i vërtetë ndaj shmangies së informacionit në përgjithësi. Një ndërgjegjësim i rritur mbizotëron në këtë grupmoshë në lidhje me praninë e përhapur të dezinformimit, duke i shtyrë ata të deklarojnë me bindje një shmangie të qëllimshme të konsumit të lajmeve. Ata artikulojnë një shkëputje të qëllimshme nga burimet e lajmeve, duke shprehur besimin se një shkëputje e tillë i izolon ata nga shtrembërimet e mundshme të përhapura në peizazhin e informacionit. Megjithatë, shqetësimi lind në mes të vëzhguesve të jashtëm, të cilët dallojnë një mundësi për nënvlerësimin e të rinjve në lidhje me shkallën e ekspozimit të tyre ndaj (dez)informacionit, pavarësisht përpjekjeve aktive të tyre për ta shmangur atë.

Për më tepër, është shqetësuese që, në përgjigje të rrezikut të pranuar të dezinformimit, grupi më i ri tenton të miratojë një strategji të shkëputjes së plotë nga të gjitha mediat, duke përfshirë mediat tradicionale që u përmbahen standardeve të përcaktuara gazetareske. Kjo taktikë shmangie ngre pyetje në lidhje me efikasitetin e qasjes së tyre dhe pasojat e mundshme në kuptimin e tyre gjithëpërfshirës të çështjeve aktuale.

Në anën tjetër, **pjesëmarrësit e moshuar** shfaqin një prirje për të konsumuar lajme përmes transmetimeve televizive në mbrëmje. Në veçanti, ekziston një nënvlerësim i dukshëm në mes të kësaj grupmoshe në lidhje me rreziqet që lidhen me dezinformimin në platformat e mesazheve siç janë Viber dhe WhatsApp. Megjithatë, disa pjesëmarrës raportuan zakone të ndërgjegjshme të konsumit të medias, duke theksuar angazhimin për të ndjekur rregullisht mediat lokale. Për zhvillimet globale dhe kombëtare, ata marrin një qasje të kujdesshme duke krijuar lidhje mes raporteve nga burime të ndryshme për të siguruar një kuptim më të ndjeshëm dhe të saktë.

Për më tepër, pjesëmarrësit, pa marrë parasysh moshën, tregojnë një shkallë komoditeti në mënyrën e tyre për përcaktimin e agjendës. Shumica kanë tendencë të përqendrohen në **një temë të veçantë me interes personal**, siç është sporti, dhe të përafrojnë vëmendjen e tyre me atë që shfaqet më së shumti në media në një moment të caktuar, qoftë politika, ekonomia apo tema të tjera. Kjo vëmendje selektive ndaj temave specifike sugjeron një kufizim të mundshëm në ekspozimin e tyre ndaj një game të ndryshme temash të lajmeve.

Pjesëmarrësit që përfshijnë moshën dhe gjini të ndryshme demografike pranojnë në mënyrë universale ndjeshmërinë e tyre ndaj dezinformimit, duke e njohur veten si lehtësisht të shënjestruar nga tregimet mashtruese. Disa pranuan sinqerisht se **ndiheshin të mbingarkuar** nga vëllimi i madh i informacionit që i vërshonte, duke e bërë jopraktike kontrollimin e fakteve të çdo të dhëne që hasin. Përveç kësaj, disa pjesëmarrës shfaqën një prirje shoqërore për të gjeneruar dhe për të vendosur besim në dezinformim, duke sugjeruar një tendencë të fshehët apo edhe një dëshirë të fshehtë që disa gënjeshtër të jenë të vërteta.

Pavarësisht ndërgjegjësimit të thelluar për ndikimin e dezinformimit ndaj tyre, pjesëmarrësit kanë treguar **mungesë të dukshme të njohurive** në lidhje me masat proaktive si qytetarë të përgjegjshëm. Kishte një konsensus se individët nuk janë të përgatitur mirë për të luftuar dezinformimin në mënyrë efektive, siç dëshmohet nga të kuptuarit e tyre të kufizuar të kanaleve të përshtatshme për raportimin e rasteve të tilla, qoftë te organizatat apo agjencitë qeveritare. Për më tepër, pjesëmarrësit shprehën **pasiguri** në dallimin e autorëve të vërtetë të dezinformimit – qofshin gazetarët që shpërndajnë informacionin, partnerët bisedues, apo një kombinim i të dyjave.

Kjo mungesë kolektive e qartësisë thekson një boshllëk thelbësor në edukimin qytetar të pjesëmarrësve, duke sinjalizuar nevojën për arsimim gjithëpërfshirës për edukim mediatik, mendim kritik dhe shpërndarje të përgjegjshme të informacionit për të fuqizuar individët për të lundruar në kompleksitetin e peizazhit bashkëkohor të informacionit.

“I pavarur” një mbiemër që më nuk i përshtatet medias

Pjesëmarrësit artikulojnë një njohje në rritje të medias si një kuazi-degë e qeverisë, duke theksuar prirjen e saj për të ushtruar ndikim në gjyqësor dhe degët ekzekutive. Ata vunë re një polarizim të dukshëm brenda peizazhit mediatik, duke vënë në dukje se shumica e mediave përafrohen me sisteme të dallueshme të vlerave politike. Vlen të përmendet, veçanërisht në kontekstin e rajoneve me sistem shumëpartiak si Ballkani Perëndimor (BB), se audiencia më e vjetër mund të mos jetë plotësisht e përshtatur me dikotominë konservatore-liberale; në vend të kësaj, ndarja kryesore përqendrohet rreth mediave pro-qeveritare dhe pro-opozitës.

Është interesante se pjesëmarrësit më të rinj sfiduan konceptin e medias së pavarur, duke argumentuar se të gjitha mediat promovojnë natyrshëm qëndrime ose politika specifike të vlerave, duke përjashtuar paanshmërinë e vërtetë. Përkundër këtij skepticizmi, pjesëmarrësit, pavarësisht nga preferencat e tyre mediatike, shprehën pritshmërinë që media të sigurojë një platformë për analistë dhe mendimtarë me pikëpamje të kundërta.

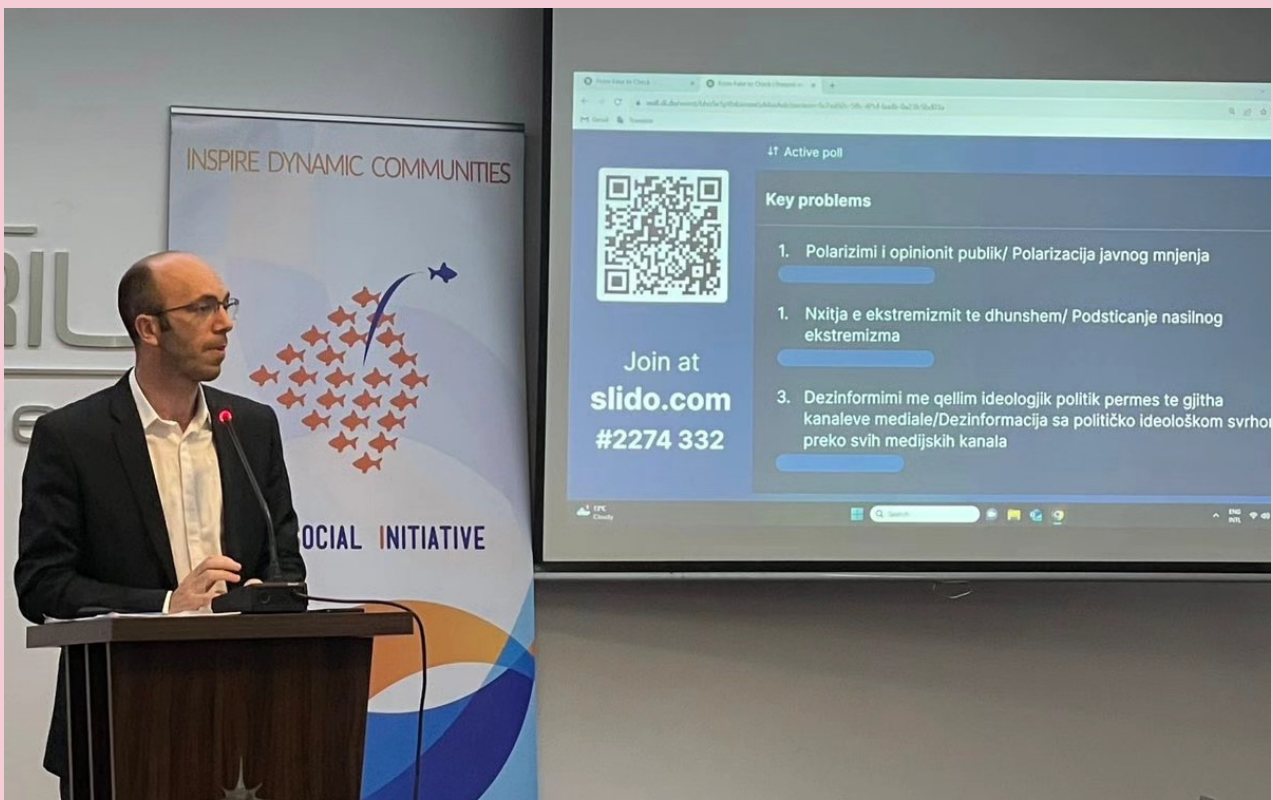
Në të vërtetë, në peizazhi mediatik të Kosovës, një tipar dallues është kultura mbizotëruese e debateve, me stacionet televizive kryesore që organizojnë diskutime të drejtpërdrejta çdo natë me analistë të shumtë. Megjithatë, pjesëmarrësit theksuan një **çekuilibër të dukshëm gjinor** që favorizon analistët meshkuj. Përveç kësaj, ata ngritën shqetësime për gazetarët që ndërhyjnë në mënyrë joadekuate për të parandaluar gjuhën e urrejtjes, veçanërisht ndaj LGBTQI dhe pakicave etnike, dhe shpërndarjen e dezinformatave nga kontribuuesit e ftuar.

Për më tepër, pjesëmarrësit nënvizuan natyrën e ngadaltë dhe të stërzgatur të procesit për raportimin ose sanksionimin e sjelljes së

mediave online, që shpesh merr kërkon **tri deri në katër vite** për trajtim përmes gjykatave. Ata advokuan për masa të shtuara për të verifikuar vërtetësinë e llogarive online dhe theksuan nevojën për të trajtuar rastet ku media përdor fotografitë pa pëlqim.

Pjesëmarrësit sinjalizuan **tri rreziqe kryesore** të dezinformimit:

- ◆ Polarizimin e opinionit publik;
- ◆ Nxitjen e ekstremizmit të dhunshëm; dhe
- ◆ Shpërndarja e dezinformatave me agjendë politike dhe ideologjike ishin tri problemet kryesore të theksuara nga pjesëmarrësit.

Për çfarë pyetën pjesëmarrësit?

- Cilat janë metodat e parandalimit të dezinformimit?
- Si mund të raportohet gjuha/kanalet e komunikimit diskriminues?
Pavarësisht aftësisë sonë për të bërë dallimin mes lajmeve të vërteta dhe të rreme, si mund ta tejkalojmë çështjen e “pranimit të paragjykimit”, që na bën të kemi tendencë të besojmë atë që përputhet me bindjet tona ekzistuese?
- Cilat janë disa “këshilla dhe truqe” ose rekomandime për të dalluar lajmet e vërteta nga dezinformimi?
- Cilat janë karakteristikat e lajmeve të rreme, në krahasim me ato të vërteta?
- Cilat janë aftësitë që duhet të ketë dikush për të qenë në gjendje të identifikojë informacionin e rremë?
- A mund të monitorohen fushatat politike për dezinformim dhe kujt t’i raportohet për to?
- A ka ndonjë iniciativë legjislative në Kosovë që synon rregullimin e mediave sociale?
- Kush është përgjegjës për të ndaluar apo sanksionuar përhapjen e dezinformative në debate të drejtpërdrejta?

Përfundime

Sektori mediatik aktualisht po përballet me një rënie në rritje të reputacionit, duke kontribuar në një zhvlerësim të informacionit të shpërndarë. Ndërsa burimet e informacionit janë bërë më të larmishme, mbizotërimi i videove të shkurtra është veçanërisht i rëndësishëm, duke fituar një peshë gjithnjë e më të madhe të lexuesve më të rinj. Pavarësisht nga bollëku i komentuesve në domenin publik, përhapja e perspektivave nuk sigurohet domosdoshmërisht. Luftimi efektiv i dezinformimit kërkon përpjekje të bashkërenduar ndërinstucionale; kjo nuk duhet të jetë vetëm në kompetencën e rregullatorëve të mediave dhe ministrive të linjës, por duhet të shtrihet në një spektër më të gjerë palësh të interesit.

Rekomandime

— Rregullimi i mediave online - monitorimi, shpalosja e pronësisë, zbulimi i identitetit të gazetarëve

Ky është një rekomandim që ka dominuar në shumicën e diskutimeve, por vetëm pasi eksperti i mediave shpjegoi se Kosovës i mungojnë mekanizmat për monitorimin dhe sanksionimin sistematik të mediave online.

— Bashkëpunimi ndërinstucional për përmirësimin e legjislacionit të medias

Diskutimet quan në përfundimin se institucionet jomediatike, si Avokati i Popullit (në rastet e përhapjes së gjuhës së urrejtjes ose mostolerancës etnike) ose Agjencia për Informim dhe Privatësi (zbulimi i identitetit të të dyshuarit, viktimave të dhunës në familje ose viktimave të vrasjes dhe identitetit të

plotë të ngjashëm ose shpalosjes së detajeve të tmerrshme të një krimi), Ministria e Arsimit (zhvillimi i të menduarit kritik ose luftimi i kurrikulave të dezinformimit) duhet të jenë gjithashtu aktive në përditësimin e legjislacionit për mediat dhe Kodit Etnik.

— *Siguri dhe kushte më të mira pune për punonjësit e mediave*

Pjesëmarrësit vunë në dukje se gazetarët u kërcënuan fizikisht, ose për shkak të pozicionit të tyre kritik ndaj disa individëve, ose së fundmi, për shkak të tensioneve të larta etnike në veriun e Kosovës me shumicë serbe, ku u sulmuan dhjetëra gazetarë shqiptarë. Në të njëjtën kohë, kompensimet për punën në media janë të vogla dhe kushtet e tjera të punës janë sfiduese dhe një atmosferë e tillë i shtyn gazetarët më të talentuar drejt vendeve tjera ose i dekurajon të rinjtë të fillojnë karrierën në media.

— *Mobilizim më i gjerë social kundër dezinformimit*

Në disa grupe punuese u diskutua për përgjegjësinë e akterëve joinstitutionalë dhe shoqërisë civile për të kontribuar në luftën kundër dezinformimit. Ata thanë se njerëzit duhet të inkurajohen të raportojnë dezinformimin dhe gjuhën e urrejtjes në mediat sociale dhe të zhvillojnë fushata për edukimin mediatik. Ata gjithashtu thanë se njerëzit duhet të inkurajohen të lexojnë më shumë sesa thjesht titullin dhe të përqendrohen në të gjithë lajmin.

— Ngritja e kapaciteteve të brendshme për platformat ekzistuese mediatike

Pjesëmarrësit vunë në dukje se punonjësit e mediave, duke përfshirë edhe ata me përvojë, kanë nevojë për ngritje të vazhdueshme të kapaciteteve. Ata shprehën besimin se shumë redaksi nuk kanë njësi të kontrollit të fakteve dhe nuk janë të pajisura për të identifikuar menjëherë dezinformatat e krijuara nga IA.

— Rritja e shikueshmërisë dhe mbështetjes së mediave demantuese

Pjesëmarrësit në përgjithësi u pajtuan se publiku në përgjithësi nuk është shumë i interesuar të lexojë artikujt që demantojnë lajmet e rreme ose burimin e tyre. Megjithatë, ata njohin pak a shumë faqet e specializuara për demantimin ose verifikimin e fakteve që ekzistojnë në Kosovë dhe në rajon. Madje, disa pjesëmarrës pretenduan se kishin dërguar dezinformatat e dyshuara në këto platforma për t'u demantuar. Megjithatë, ata theksojnë se këto platforma kanë nevojë për më shumë mbështetje dhe promovim nga OSHC-të, por edhe nga mediat tradicionale. Pjesëmarrësit gjithashtu kishin rekomandim për vetë t'i demantojë faqet e internetit - të krijojnë përmbajtje multimediale pasi gjithnjë e më shumë lexues të rinj të mediave nuk janë të interesuar të lexojnë artikuj të përpunuar dhe duan video përmbledhëse ose infografika interesante.

— ***Bashkëpunim më i mirë ndërmjet raportimit të mediave në gjuhën shqipe dhe raportimit të mediave në gjuhën serbe***

Pjesëmarrësit vunë re mungesën e perspektivës së gjuhës shqipe në mediat raportuese serbe dhe anasjelltas. Ata besojnë se kjo shkakton keqkuptime dhe përhapjen e koncepteve të gabuara në komunitete duke nxitur tensione etnike. Ata e shohin raportimin e përbashkët dhe bashkëpunimin më të ngushtë mes gazetarëve serbë dhe shqiptarë si parakusht për të përmirësuar disa nga këto çështje.